

SV. JAN KŘTITEL

DR. T. HUDEC

Jan Křtitel, předchůdce Páně, jest největší osobností Starého Zákona. On dovršuje a uzavírá zjevení starozákonní a zároveň připravuje dílo spásy, které v Zákoně Novém Kristus uskutečnil: je tudíž, článkem který spojuje Zákon Starý a Nový. Jeho velikost a význam dobře vystihuje sám Kristus, když o něm dí, že jest „více nežli prorokem“ (Mat. 11, 11; Luk. 7, 28), poněvadž proroci starozákonní zřeli pouze v mlhavé budoucnosti zrakem ducha příštího Mesiáše, Jan však jej viděl nejen zrakem tělesným, ale připravoval cestu k realizaci Kristova království a vydal mu jako Mesiáši svědectví. Proto pravil o něm Ježíš při téže příležitosti, když totiž po odchodu Janových učeníků mluvil o Janovi k lidu: „Nepovstal mezi těmi, kteří se zrodili z ženy, větší nad Jana Křtitele“ (Mat. 11, 19; Luk. 7, 28). Největším mezi smrtelnými lidmi byl ovšem Jan jen ve Starém Zákoně, neboť Kristus hned dodává, že „ten, kdo jest menším v království nebeském, jest větší než on“. Kristus přišel založit království nebeské, které Židé s takovou touhou očekávali. Nebylo to království pozemské, jak přemnozí současníci Kristovi se domnívali, ale království duchovní, v němž budou míti účast jen ti, kteří s živou vírou se ke Kristu přidají a kteří překonavše své vášně a hříšné náklonnosti, zvítězí nad sebou samými. Tento duchovní boj, který je podmínkou účasti na říši Mesiášově, počal kázáním Jana Křtitele, o němž proto Kristus děl: „Od času Jana Křtitele království nebeské trpí násilí, a ti, kteří činí násilí, uchvacují je“ (Mat. 10, 12).

Proroci starozákonní, kteří předvíдали a předpovídali příští Mesiáše, před pověděli také činnost jeho předchůdce. Že tato proroctví se vyplnila na Janu Křtiteli, to dosvědčují evangelia a výroky samého Krista. Je to předně proroctví Isaiáše (40, 3): „Hlas volá: Na poušti připravte cestu Pánu, srovnejte stezky Bohu našemu!“ Dále proroctví Malachiáše (3, 1): „Aj, já posílám posla svého, aby připravil cestu přede mnou.“ U vědomí svého poslání a úkolu, kterým jej Bůh pověřil, Jan Křtitel obojí toto proroctví vztahuje na sebe, když se sám nazývá „hlasem volajícího na poušti“, t. j. hlasatelem a heroldem, jenž chystá cestu blížícímu se Mesiáši a jenž vidí svou úlohu v tom, aby v srdcích lidu připravil cestu Vykupiteli lidstva (Marek 1, 2—3 a par.). Třetí proroctví týkající se rovněž předchůdce Mesiášova jest u Malachiáše (4, 5): „Aj, já pošlu vám proroka Eliáše, prve než přijde den Hospodinův veliký a hrozný.“ Na základě tohoto proroctví Židé čekali, že dříve než přijde Mesiáš jako soudce, aby potřel a potrestal své nepřátele, objeví se ve středu vyvoleného národa Eliáš, aby napravil pokleslý mravní stav lidstva a tak je za-

chránil před trestající spravedlností Mesiášovou. Proto poslové synedria, vyslaní k Janovi Křtiteli, táží se ho mezi jiným, je-li on Eliášem. Jan v hluboké své pokoře odmítá sice tuto čest, ale Kristus sám o něm dosvědčuje, že je v přeneseném smyslu skutečně Eliášem, jak čteme u Mat. (11, 14): „Chcete-li to přijmouti, on jest Eliáš, který má přijíti.“ A opět, když sestupoval s hory proměnění, praví o Janovi k učeníkům: „Eliáš již přišel, ale nepoznali ho a učinili s ním, co chtěli“ (Mat. 17, 12). V jakém smyslu byl Jan Eliášem, to naznačil už anděl otci jeho Zachariášovi, když mu ve chrámě pravil o synu, který se mu měl narodit, že bude předcházeti Pána „v duchu a síle Eliášově“ (Luk. 1, 17).

O původu a narození Jana Křtitele vypravuje nám svatý Lukáš v 1. hl. svého evangelia. Dle semitského zabarvení jeho líčení můžeme právem souditi, že evangelista tu použil staršího, hebrejsky nebo aramsky psaného pramene. Otcem Janovým byl Zachariáš, kněz, příslušící do třídy Abiášovy, osmé to z 24 tříd, na něž se kněžstvo jerusalemského chrámu dělilo (1 Par. 24, 10). Jeho manželka Alžběta odvozovala svůj původ z pokolení Aronova. Oba byli „spravedliví před Bohem“, t. j. plnili svědomitě vše, co Zákon boží od nich žádal. Patřili do počtu zbožných Israelitů, kteří tehdy, jako stařec Simeon, očekávali „útěchu Israele“ (Luk. 2, 25), a to Spasitele duchovního, jak jej předpověděli proroci, a ne jako pozemského krále, který dle nadějí fariseů měl založiti neodvislý národní židovský stát. Bůh odepřel zbožným manželům potomka, což u Židů bylo potupou a platilo za znamení božího trestu. Poněvadž oba pokročili věkem, neměli už naděje, že Bůh jejich dlouholeté prosby vyslyší a syna jim daruje.

Bydliště rodičů Janových, kam Panna Maria po zvěstování andělově zavítala, je u sv. Lukáše (1, 39) označeno všeobecně jako „město v pohoří judském“. Které město to bylo, nedá se s určitostí říci. U starších exegetů se vyslovuje domněnka, že to byl Hebron. Od časů křížáckých se více a více uplatňuje podání, že rodištěm Janovým byl Ain Karim, městečko to ležící asi půl druhé hodiny jihovýchodně od Jerusalema. Domněnka A. Relanda, pro niž se dali někteří učenci získat, že totiž v řeckém textu evangelia Lukášova (1, 39) slovo „Juda“ je přepsáním místo původního „Jutah“ a že tedy kněžské město Juta, ležící jižně od Hebronu, je rodištěm Janovým, nemá nejmenšího podkladu ve starých řeckých rukopisech třetího evangelia. Ve Starém Zákoně pozorujeme, že mužové, jimž Bůh svěřil zvláště významný úkol v dějinách národa vyvoleného, narodili se z matek neplodných nadpřirozeným a zázračným zásáhnutím samého Boha. Chtěl tím Bůh ukázat své podivuhodné cesty, po kterých svůj lid vede a vychovává. Tak byla neplodná matka Isákova (Gen. 18, 10), Jakubova (Gen. 25, 10), Samsonova (Soud. 3, 2), Samuelova (1 Král. 1, 2 a nn.). Ženy ony byly předobrazy Alžběty, která rovněž mimořádným způsobem a za zázračných okolností stala se matkou, když už oba manželé se vzdali naděje na splnění nejrůznější touhy svého srdce.

Velikost Jana Křtitele byla patrna už z toho, že jeho narození bylo otci zázračným způsobem předem oznámeno. Když Zachariáš po řadě svojí třídy konal službu ve chrámě jerusalemském (Luk. 1, 11) a když vstoupil do svatyně, aby přinesl kadidlový zápal, tu zjevil se mu po pravé straně oltáře archanděl Gabriel, který překvapenému a zmatenému Zachariášovi zvěstoval,

že mu manželka Alžběta porodí syna. Anděl zároveň poukazuje na mimořádný význam syna jeho a úkol, který mu Bůh mezi vyvoleným národem svěřil. Narození syna, jemuž má se dostati jména Jan (hebrejsky Jochanan-Jahve jest milostiv), bude příčinou radosti nejen pro Zachariáše, ale i pro přemnohé členy národa israelského. Syn tento bude velikým před Pánem, jehož zvláštní milost a ochrana jej bude provázet; bude jako kdysi Samson (Soud. 17, 7), Samuel (I Král. 11, 1) a jiní starozákonní mužové zasvěcen od narození Bohu a bude po způsobu nazirejců vésti přísný asketický život zdržuje se vína a opojných nápojů. Bude již ze života matky svojí naplněn Duchem svatým, t. j. dle mínění mnohých exegetů bude Jan ještě před narozením zbaven dědičného hříchu a naplněn milostí Ducha svatého. Úkolem jeho bude, jak anděl slovy proroka Malachiáše ohlašuje (Mal. 3, 1), předcházeti Pána a připravovati vyvolený národ na jeho příští. — Zjevením andělovým a jeho slovy byl staříčkový Zachariáš do té míry překvapen, že vyslovil pochybnost, kterak se to stane, protože jeho žena je neplodnou a oba už pokročili věkem. Tak kdysi i Abraham (Gen. 17, 16) nechápal, kterak ve sto letech se stane otcem, jak mu Hospodin slíbil. Ale Abraham uvěřil proti naději a bylo mu to připočteno ke spravedlnosti (K Řím. 4, 18—23). Zachariáš však, který takové heroické víry neměl a o pravdě slov andělových pochyboval, byl potrestán tak jako potrestán byl Mojžíš nedůvěřující slovům Hospodinovým (Num. 27, 13): měl zůstat němým do té doby, až se naplní vše to, co mu anděl oznámil! Trest tento byl zároveň Zachariášovi nejlepším důkazem, že zjevení andělovo nebylo sebeklamem nebo halucinací, ale skutečností.

Když se Zachariáš po skončení týdenní služby vrátil domů, tu stalo se skutkem, co mu byl anděl přislíbil: Alžběta počala a jak dí Lukáš (1, 21), „ukrývala se po pět měsíců“, aby v samotě a daleka od lidského ruchu poděkovala Bohu za velikou milost říkajíc, jako kdysi Rachel po narození Josefově (Gen. 20, 23): „Bůh odňal moji hanbu“. — V šestém měsíci po těchto událostech stal se v Nazaretě div nekonečně větší, když čistá Panna působením Ducha svatého se stala matkou Mesiášovou. Se spěchem odebrala se Marie z Nazaretu ke své příbuzné Alžbětě — evangelium ničeho nepraví o stupni jejich příbuzenství — aby jí sdělila tajemství svého božského mateřství. Jakmile Marie vstoupila do domu a pozdravila Alžbētu, tu Duch svatý naplnil i matku i dítě odpočívající v jejím lůně. Dítě se „pohnulo“ v jejím životě a v této chvíli právě, jak exegeté za to mají, bylo Duchem svatým očištěno a posvěceno. Matka Alžběta pak z osvětlení Ducha svatého poznala tajemství Mariino a bohonadšenými slovy opětovala její pozdrav: „Požehnaná tys mezi ženami a požehnaný plod života tvého! A odkud mi to, že matka Páně mého přišla ke mně!“ Marie zůstala u Alžběty po tři měsíce, tedy, jak právem můžeme předpokládati, až do narození Jana Křtitele. Dítě, které Alžběta porodila, bylo osmého dne obřezáno, aby se tak stalo členem vyvoleného národa. Když příbuzní a známí, kteří se tu sešli, chtěli mu dáti jméno jeho otce Zachariáše, tu Alžběta rozhodně prohlásila, že jméno jeho, tak jak anděl přikázal, musí býti Jan. A totéž Zachariáš, dosud němý, napsal rydlem na voskové tabulce. V okamžiku tom skončila se doba trestu, kterou byl Bůh stanovil, a Zachariáš ve velebném chvalo zpěvu otevřel svá ústa. Pln Ducha

svatého děkoval Bohu za spásu, kterou připravil svému lidu, a zároveň se obrátil ke svému synu mluvě o jeho poslání, jak mu to anděl byl oznámil: „A ty dítě, prorokem Nejvyššího slouiti budeš, neboť budeš kráčet před Bohem, abys připravil cesty jeho“ (Luk. 1, 76).

O mládí Jana Křtitele, o jeho výchově v rodném domě a o jeho duchovním rozvoji nevíme leč to, co svatý Lukáš nám stručnými slovy praví: „Dítě pak rostlo a sílilo na duchu a bylo na poušti až do dne, kdy vystoupilo v Israeli.“ Samota a poušť jsou místa, kde se rodí veliké myšlenky a kde velicí mužové se připravovali k dílu, k němuž je Bůh povolal. Tak tomu bylo i u Jana Křtitele. Jako Eliáš (III. Král. 19, 4), tak i Jan se uchýlil od mladých let do pouště. V Judsku vládly tehdy smutné poměry. Vláda římských prokurátorů těžce doléhala na lid, jehož duchovní vůdcové, fariseové a zákoníci, propadli pokrytectví a mravní zkáze. Proto ušlechtilější duchové hledali útěchu v askesi a samotě, aby ve službě boží zapomněli na chmurnou přítomnost. Dokladem toho jsou Essenové, kteří právě v okolí Mrtvého moře měli své mnišské obce. Na poušť, táhnoucí se na východ Judska k Mrtvému moři, uchýlil se i Jan. Smrt jeho rodičů a vědomí budoucího poslání jistě přispěly k tomuto rozhodnutí. Zde v divoké a nehostinné poušti, kde se cítil sám v přítomnosti Boha, sílil jeho duch povznášeje se v rozjímání k nebesům a věčným pravdám.

Jako mládí Kristova, tak i mládí Jana Křtitele se záhy zmocnili pisatelé apokryfů a vybájili o něm různé pověsti, které však nezasluhují víry. Tak už známé Protoevangelium Jacobi, jehož vznik se klade do poloviny druhého století, uvádí mladého Jana Křtitele ve spojení s povražděním betlemských dětí. Poněvadž také život Janův byl ohrožen, prchla s ním Alžběta do pohoří. Na její úpěnlivou prosbu způsobil Bůh, že se hora zázračně rozestoupila a poskytla matce i dítěti bezpečný útulek (2, 2—7; 3, 1 nn.). Biřící Herodovi přišli k Zachariášovi s rozkazem, aby jim vydal svého syna. Když tak neučinil, přivedli Zachariáše k Herodovi, který jej dal zabít „mezi chrámem a oltářem“. Tu apokryf nesprávně zaměňuje otce Jana Křtitele za Zachariáše, syna Barachiášova, o němž mluvil Spasitel (Mat. 23, 25; Luk. 11, 51).

Na poušti zůstal Jan až do té chvíle, kdy jej Bůh vnitřním vnuknutím (Luk. 3, 2: „stalo se slovo Hospodinovo k Janovi“) vyzval, aby opustil samotou pouště a započal svou činnost jako předchůdce Páně. Veřejné vystoupení Janovo, na které se po léta chystal a které Lukáš (1, 80) nazývá nastoupením v úřad — „anadeixis“ —, událo se, jak týž evangelista přesně chronologicky udává (3, 1), patnáctého roku císaře Tiberia. Augustus zemřel roku 767 U. C., tedy 14. roku naší éry. Dle toho by patnáctý rok vlády Tiberiovy byl 29. rok našeho letopočtu. Než Augustus už dvě léta před tím, tedy roku 12, přijal Tiberia, svého příbuzného, za spoluvladaře. Proto mnozí exegeté, nejen katolíci, ale i protestantští, jako Zahn, počítají 15. rok Tiberiovy vlády od roku 12 a kladou jej do 27. roku našeho letopočtu. Otázka tato není dosud rozhodnuta. Poněvadž Kristus při svém křtu (Luk. 3, 23) měl okolo třiceti let a poněvadž Jan byl o šest měsíců mladší, měl tedy také v oné době asi třicet let, neboť křest Páně udal se jistě nedlouho po té, kdy Jan počal kázat a křtít. Měl tudíž Jan věk třiceti let, jaký učitelé Zákona vyžadovali u toho, kdo měl zastávat nějaký veřejný na př. učitelský úřad.

Jako místo kazatelské činnosti Janovy všichni evangelisté udávají poříčí

Jordánu, onu hlubokou rovinu, již Jordán protéká a která dnes sluje el-Ghor. Blízkost dostatečně hluboké vody vyžadoval už sám křest, který Jan udílel kajícím. Poříčí Jordánu bylo tehdy mnohem četněji osídleno než dnes. Brody Jordánu ležící nedaleko Mrtvého moře zprostředkovaly styk obyvatelstva Předjordání a Pereje, podél Jordánu chodili Židé z Galileje do Judska, aby se vyhnuli nepřátelským Samaritánům: byl tudíž u Jordánu stále živý cestovní ruch a místo, jež si Jan zde zvolil, nadmíru vhodné k jeho působení. Ostatně Jan, jak patrně z evangelií, nebyl stále na jednom místě, ale dle okolností kázal a udílel křest brzy na tom, brzy na onom místě. Svatý Jan v evangeliu jmenuje výslovně dvě taková místa, kde Jan kázal: Bethanii za Jordánem (1, 28) a Enon u Salimu, kde bylo hojně vody (3, 23).

Vystoupení Jana Křtitele mělo podobný ráz jako u starozákonních proroků: Jan napomínal, káral, povzbuzoval, hrozil a slova jeho otrásala svědomím zástupů, kteří přicházeli poslechnouti nového proroka. Přísný asketický život ještě zvyšoval mohutný dojem, jakým kázání Janovo působilo na posluchače. Jako Eliáš (III. Král 1, 8 sr. Zachar 13, 4) byl i Jan oděn v plášť zhotovený z hrubé srsti velbloudí a kolem beder byl opásán koženým pásem. Potravou jeho byly kobylinky, které dodnes nejchudší Arabové suší, připravující z nich jakýsi druh koláčů, a med divokých včel, jež tu ve skalních rozsedlinách měly své úly. Paralelu k drsnému životu Janovu nalézáme z oné doby u Josefa Flavia, jenž ve své autobiografii (hl. 2) vypravuje o essenském starci Banovi, jenž měl šat ze stromové kůry a živil se divokými plody a zelinami. Bylo by však nesprávným viděti u Jana nějaký vliv Essenů, kteří právě v okolí Mrtvého moře měli svoje sídla. Essenové žili v klášterních společnostech, nosili bílý šat a jejich náboženské ideály nemají ničeho společného ani podobného s činností Janovou.

Hlavní thema Janova kázání udává evangelium slovy: „Čiňte pokání, neboť se přiblížilo království nebeské“. Království nebeské — malachoth haššamaim — byl výraz každému Israelitovi té doby dobře známý a běžný. Bylo to ono království, které budoucí Mesiáš měl založiti a o němž staří proroci mluvili slovy překypujícími nadšením, jako na příklad Daniel (2, 44): „A za dnů těch . . . zřídí Bůh nebes království, jež na věky nebude zničeno a toho království jeho se nedostane žádnému jinému národu; rozdrobí a zničí všechny ony říše, ono bude však státi na věky.“ Uskutečnění tohoto království bylo nejtoužebnějším přáním všech Židů a přání ono bylo tím živějším, čím tíže drsná skutečnost tehdy na národ židovský doléhala. Království ono viděli staří proroci jen nejasně v daleké budoucnosti: Jan však hlásá, že tento nejvyšší ideál židovského národa se uskuteční v nejbližší době. Jan jako herold Mesiášův chystal cestu k jeho příchodu. A tak i ostatní Israelité nesmějí pasivně a nečinně čekat příští Mesiášova království, ale mají činem přispěti k tomu, aby se co nejdříve uskutečnilo. Tímto činem jest pokání! Proto Janova výzva: Čiňte pokání! Každý, kdo upřímně po Mesiáši touží a přeje si dosíci účasti na jeho říši, má především pokáním změnit svůj dosavadní hříšný život v život nový a svatý a má přinášet ovoce tohoto pokání, totiž cnosti a dobré skutky. Neboť království Mesiášovo nebude královstvím pozemským, ale duchovním, a podíl budou míti na něm, kdož se duchovně obrodí.

Současníci Janovi přáli si sice toužebně uskutečnění království Mesiášova,

ale toto království si představovali jako mocnou pozemskou říši, v níž Židé jako národ vyvolený budou vládnouti a ostatní národy pohanské si podrobí. Původ od Abrahama a obřízka, jako zevní znak příslušnosti k národu vyvolenému, byly jim zárukou, že z příští říše Mesiášovy nemohou býti vyloučeni. Byli to zástupcové národa a jeho vůdcové — Fariseové a Saduceové — kteří hlavně takový obraz o říši Mesiášově si utvořili a jej hájili, ačkoliv tím zřejmě odporovali jasným předpovědem starozákonních proroků. Proti těmto předsudkům úzkoprsého židovského nacionalismu bojuje Jan se vším důrazem. Praví Fariseům a Saduceům, kteří k němu přišli: „Neříkejte u sebe: za otce máme Abrahama. Neboť pravím vám, že Bůh může z kamenů těchto vzbuditi dítky Abrahamovy.“ Slovy těmi je jasně vyjádřena universalita království Mesiášova. Království Mesiášovo nebude z tohoto světa (Jan 18, 36), ale bude to království duchovní a určené pro všechny národy země bez rozdílu. Židé jako národ vyvolený jsou sice na prvním místě povoláni k účasti na Mesiášově říši. Učiní-li se však svou vinou a svými hříchy nehodnými této účasti, pak Bůh bez nich království Mesiášovo uskuteční a jeho členy povolá z národů jiných. — Byl to svatý Pavel, který byl od Boha určen, aby tuto ideu svatého Jana v plném dosahu pochopil a také hlásáním evangelia mezi pohany uskutečnil. — Mluví-li Jan Křtitel o Mesiášově říši, nemůže se nezmíniti posluchačům také o tom, jenž říši onu založí, o příštím Mesiáši samém. Vždyť je už tak blízko, že za nedlouho přijde ke svému lidu. „Přijde po mně silnější než já, jemuž nejsem hoden skloniv se rozvázati řeménky obuvi jeho.“ (Marek 3, 7.) Z těchto Janových slov vidět nejen hlubokou pokoru Kristova předchůdce, ale také nekonečnou vznešenost Mesiáše, jehož jméno Jan se ani neodvažuje vyslovit a jemuž se nepovažuje za hodna prokázat tu nejnížší službu.

Jako starozákonní proroci, tak i Jan vidí v Mesiáši nejen obnovitele a osvoboditele lidstva, ale i přísného soudce, který neúprosným trestem stihne ty, kteří pravým pokáním neuniknou „budoucímu hněvu“ přicházejícího soudce (Mat. 3, 7; Luk. 3, 7). Ovšem tento soud Mesiášův se uskuteční plně teprve při druhém příchodu Kristovu, ačkoliv do jisté míry začal již jeho příchodem prvním. Spojuje-li Jan obojí činnost Mesiáše jako osvoboditele a jako soudce v jedno, tu činí to dle příkladu starých proroků, kteří budoucí události, třeba časově od sebe vzdálené, vidí jakoby promítnuté na plochu jediného obrazu. (Prospectus propheticus). — Původními a markantními přírovnáními ukazuje Jan celou vážnost doby před blízkým příchodem Mesiášovým, kdy se jedná o spásu jednoho každého. „Sekyra je již přiložena ke stromu; každý strom, který nenese ovoce dobrého, bude vyřat a uvržen na oheň“ (Mat. 3, 10 a par.). A jindy srovnává Krista s rolníkem čistícím obilí dí: „V ruce jeho je vějička a shromáždí pšenici svou do stodoly, plevy pak spálí ohněm neuhasitelným“ (Mat. 3, 12 a par.). Smysl obojího obrazu, jímž znázorňuje přísnost a vážnost soudu Mesiášova, jest jasný.

Mezi těmi, kteří přicházeli k Janovi z okolí Jodránu, z Judska i ze samého Jerusalema, byli též zástupci vládnoucí třídy kněžské, Fariseové a Saduceové. Přišli ne činiti pokání, ale kontrolovat Janovu činnost, která způsobila takový rozruch v lidu, aby takto našli záminku po případě zakročiti proti němu. Ve svatém hněvu nazývá Jan tyto posluchače zlé vůle „pokolením

zmijím“ (Mat. 3, 7). Než mnoho, ba většina bylo takových, kteří přišli k Janovi s upřímnou ochotou napravití svůj život dle jeho napomenutí a zajistiti si takto účast na království Mesiášově. Ba byli mezi nimi i takoví, kteří byli předmětem pohrdání u Židů, zakládajících si na přesném plnění Zákona: vojíni, celníci a nevěstky (Mat. 21, 32). Těmto posluchačům dobré vůle, když se táží: „Co máme činiti?“, Jan klade především na srdce skutky účinné lásky k bližnímu: „Kdo má dvě suknice, ať dá tomu, který nemá, a kdo má pokrm, ať činí podobně“ (Luk. 3, 11). Celníky napomíná, aby nevymáhali více, než co je stanoveno zákonem. Vojíny, kteří k němu přišli — byli to snad vojíni Heroda Antipy — vyzývá, aby se nedopouštěli na obyvatelstvu žádného násilí, ale se spokojili svým žoldem (Luk. 3, 13—14).

Jan Křtitel, jak výslovně praví evangelium (Jan 10, 11), nekonal zázraků, ale jeho osoba a jeho důrazná slova působila nejhlubším dojmem na všechny, kteří ho slyšeli. Jaké bylo obecné mínění o Janovi, viděti z toho, že sám Herodes Antipas jej pokládal za „člověka svatého a spravedlivého“ (Marek 6, 20). Chvála, jakou mu Kristus vzdává, není než ohlasem toho, o čem byli všichni zbožní Israelité přesvědčeni. Nazývá jej Kristus „svítilnou hořící a svítící“ (Jan 5, 35). velebí nezlomnou pevnost jeho charakteru, když o něm dí, že „není třtinou klátící se větrem“ (Mat. 11, 7 a par.); poukazuje na jeho přísný život sebezapírání, když o něm dí, že „není oděn měkkým rouchem“ (Mat. 11, 8 a par.) a konečně praví o něm, že je více nežli prorokem, že je „největším mezi všemi, kteří se zrodili z ženy“ (Mat. 11, 9 a par.).

Nelze se diviti, že u lidu, jehož mysl byla naplněna očekáváním Mesiáše, počala klíčiti domněnka, jak nám to sv. Lukáš výslovně praví (3, 15), zdali snad sám Jan není tímto budoucím Mesiášem. A zdá se, že tato domněnka se ujala zvláště v kruhu Janových učeníků, kteří přes protesty svého učitele pokládali ho za někoho vyššího, než za koho ve své pokoře chtěl platiti. Jan, k jehož sluchu tyto hlasy došly, rázně a rozhodně se proti tomu ohražoval. Ba, když sama velerada vyslala k němu z Jerusalema poselství, které se ho přímo tázalo, je-li Kristem, tu „vyznal a nezapřel; a vyznal: Já nejsem Kristus“ (Jan 1, 20). Opět a opět poukazoval na to, že je pouze „hlasem volajícího na, poušti“, tedy jen předchůdcem Mesiáše, který přijde po něm, který je mocnějším jeho a jemuž se necítí hodným prokázati nejnižší službu.

Svůj název „Křtitel“ měl Jan odtud, že uděloval křest všem, těm, kteří uvěřivše jeho slovům, se káli ze svých hříchů a toužili státi se členy příštího Mesiášova království. Křest byl dovršením a závěrem kázání Janova. Právě tento křest upoutal pozornost všech, kteří Jana znali neb o něm slyšeli, takže se mu dostalo pro tento tak význačný úkon jména „křtitel-baptistes“. Tak se nazývá Jan sám (Mat. 11, 11), tak ho označuje Spasitel (Mat. 11, 13) i Herodes po jeho popravě (Mat. 14, 12), ba tímto charakteristickým názvem jej označuje i Josephus Flavius (Antiquit. 18, 5).

Řecké sloveso „baptizein“ značí pohříziti do vody, vodou očistiti, obmýti. V překladu LXX se tím slovem označují levitická omývání předepsaná v zákoně Mojžíšově. Obřad křtu, který Jan udílel, záležel v tom, že Jan křtence pohřízil do vody. Proto se Jan zdržoval tam, kde mohl tímto způsobem křest udílet, tedy u Jordánu nebo v Enonu u Salimu, kde, jak se výslovně v evangeliu praví, byly hojné vody (Jan 3, 23).

Náplň milostí, které Mesiáš přinese, častěji ve Starém Zákoně se srovnává s proudy vod, jež lidstvo očistí od hříchů. Tak prorok Ezechiel praví: „Vyleji na vás vodu čistou, abyste očištění byli ode všech poskvrn vašich“ (36, 24). Podobně Joel 3, 17—21. Na podkladě takových proroctví rozšířilo se u Židů v době Kristově mínění, že obmytí vodou čili křest bude význačnou známkou v činnosti Mesiáše i jeho předchůdce Eliáše. Proto poslové synedria praví k Janovi, když vyznal, že není Mesiášem: „Proč tedy křtíš, když nejsi ani Kristem, ani Eliášem, ani prorokem?“

Obmytí vodou u všech národů jest obrazem vnitřního očištění duše. Tento symbolický význam měl i křest Janův. Než Jan udílel křest nikoliv z vlastní vůle, ale na přímý rozkaz boží. Jako mu Bůh nařídil kázat pokání a připravovati lid na Mesiáše, tak mu rozkázal i křtiti. Proto dí Jan ke svým učeníkům: „Ten, který mne poslal křtiti, řekl mi . . .“ (Jan 1, 33). A Kristus se táže Fariseův: „Odkud byl křest Janův, s nebe nebo od lidí?“ (Mat. 21, 55 nn.). Fariseové neodvažují se odpověděti, že Janův křest byl od lidí, poněvadž se báli lidu, který Jana pokládal obecně za protoka a byl přesvědčen, že Jan udílí křest z přímého rozkazu božeho.

I když křest Janův má jakousi obdobu s levitickými omýváními Starého Zákona, přece není s nimi nikterak totožný. Levitická omývání očišťovala, Israelitu pouze od přestoupení rituálního zákona, nevyžadující ani pokání, ani nápravy života, jak tomu bylo u křtu Janova. Mimo to ona omývání kovala se tolikrát, kolikrát člověk Zákon přestoupil, kdežto Janův křest se uděloval pouze jednou.

U Židů udílel se také křest proselytům, kteří z pohanství se obrátili k víře v pravého Boha a chtěli se obřízkou státi členy židovské náboženské obce. Než tento křest pochází teprve z doby po zboření Jerusalema (Schürer, *Geschichte des Volkes Israel*. III., 130, 3. vyd. z roku 1898) a není, jak se zdá, než jakýmsi napodobením křtu Janova nebo křtu křesťanského.

Reitzenstein (*Die Vorgeschichte der christlichen Taufe*. Leipzig 1929) a jeho stoupenci mají svou zvláštní theorii o původu Janova křtu. Dle Reitzensteina existovaly v poříčí Jordánu už před Kristem baptistické sekty, které očekávaly příštího vykupitele a jejichž členové se křtem v Jordánu očišťovali od hříchů. Hnutí baptistické trvalo i v pozdějších dobách, jak dosvědčují svatí Otcové, kteří o takových sektách na př. Hemerobaptistech, Elkesaitech a j. se zmiňují. Dnešní Sabeové čili Mandeové, žijící v dolním poříčí Eufratu, souvisí s těmito sektami a jsou jejich posledním zbytkem. Křest je u nich nejdůležitějším náboženským úkonem a mezi osobami, jimž vzdávají zvláštní úctu, stojí na prvním místě Jan Křtitel. I Jan byl dle Reitzensteina stoupencem takového baptistického hnutí, převzal odtud svůj křest, který spojil s ideou židovského Mesiáše. Učedníci Janovi zčásti uvěřili v mesiášské poslání Kristovo a splynuli s ostatními křesťany. Než značná část učeníků a stoupenců Janových odmítla učení Kristovo. Tito pak se připojili k oněm baptistickým sektám, pozdějším Mandeům, kteří při stejnosti křestního ritu přijali je jako své spoluvěřící. Učenci Janovi přinesli k Mandeům jak neobmezenou úctu k Janu Křtiteli, tak také odpor k židovství i křesťanství. — Než celá tato theorie je zbudována na předpokladu, že Mandeové žili původně v poříčí Jordánu a že, když byli pronásledováním přinuceni odstěhovati se

do dolní Babylonie, nazývali a nazývají každou tekoucí vodu, v níž jedině se může křest udělati, Jordánem: v tom je prý vzpomínka na jejich původní sídla a důkaz, že bydleli nejprve u Jordánu. Než Lietzmann (Sitzungsberichte der preuss. Akademie der Wissenschaften 1930, XXVII) poukázal na to, že „Jordán“ je v církvi syrské běžným názvem pro vodu křestní a že Mandeové byli původně čistě gnostickou sektou, která podlehla vlivu okolního syrského křesťanství a od něho převzala s jinými ideami též název Jordánu na označení křestní vody. Mandeové tedy nikdy v poříčí Jordánu nebydlili a nejsou s křtem Janovým v žádné souvislosti. — Křest Janův, i když je tu jakýsi vliv levitických omývání, je původní a Janovi vlastní.

Podstatu svého křtu a jeho poměr ke křtu Kristovu vyslovuje sám Jan slovy: „Já křtím vodou, on vás bude křtíti Duchem svatým a ohněm“ (Mat. 3, 8 a par.; Jan 1, 26). Kdežto křest Kristův uděluje milost Ducha svatého, který jako oheň duši člověka očišťuje a osvěcuje, křest Janův je pouhý křest vodou, tedy jenom úkon symbolický, který sám o sobě nemůže ani duši zbaviti hříchů, ani jí dáti posvěcující milosti. Nazývá se křest Janův sice (Marek 3, 8; Luk. 4, 3) „křtem pokání na odpuštění hříchů“, a někteří svatí Otcové (na př. Cyrill Jerusalemský v třetí katechesi Migne P. G. 33, 43) měli za to, že ti, kteří byli od Jana pokřtěni, dosahovali odpuštění hříchů. Než sv. Jeronym a ostatní Otcové hájí vším právem mínění, že křest Janův — aspoň ex opere operato — odpuštění hříchů způsobiti nemohl, ale byl pouhou přípravou k odpuštění hříchů, jež mohl dáti pouze křest Duchem svatým a ohněm. Byl tedy křest Janův 1. projevem kajícího smýšlení a touhou po odpuštění hříchů, jež může dáti Mesiáš, 2. výrazem víry v příštího Mesiáše.

Křest uděloval také Kristus, či vlastně jeho učeníci (Jan 3, 26; 4, 2). Z Jana 3, 26 je patrné, že mezi učeníky Janovými a nějakým Židem povstal spor o očištném účinku obojího křtu, Janova a Kristova. Mezi katolickými exegety je kontroverse, měl-li tento křest učeníků Kristových svátostný ráz a byl-li jakousi anticipací vykupitelského díla Kristova, či byl-li pouhým křtem přípravným a symbolickým, jako byl křest Janův. Mnozí (Pözl, Kommentar zum Johannes, Graz 1897) jsou toho názoru, že i tento křest, který udělovali Kristovi učeníci před smrtí Kristovou na kříži, byl jako křest Janův jenom křtem symbolickým a nikoliv vlastní svátostí.

Mezi zástupy, které přicházely, aby poslechl Jana a dali se od něho pokřtiti, byli obyvatelé nejen Judska, ale i Galileje. Je to patrné ze čtvrtého evangelia, jež mezi učeníky Janovými uvádí Ondřeje a ještě jednoho učeníka, jímž jest nepochybně Jan apoštol (Jan 1, 40). S těmito Galilejany, snad s některou poutní karavanou, jdoucí do Jerusalema, přišel k Jordánu i Ježíš, aby se dal od Jana pokřtiti. Chtěl tak učiniti, nejen aby potvrdil křest Janův a tím i celou jeho činnost, ale hlavně proto, poněvadž křest v Jordánu dle úradku božího měl býti počátkem jeho veřejné činnosti a příležitostí, při níž mu Bůh slavnostním způsobem vydal svědectví jako svému Synu a Vykupiteli pokolení lidského. Jan Křtitel praví, že do té doby Krista „neznal“ (Jan 1, 33). Je sice možno, že sběhem okolností do té doby Ježíše, ač byl jeho příbuzným, osobně neměl příležitosti poznat. Než slova

Janova mají pravděpodobněji ten smysl, že Jan sice Ježíše do té doby znal pouze jako muže vynikající svatosti a moudrosti, při tom však nevěděl a netušil, že právě Ježíš je oním Mesiášem, jemuž platila všechna jeho práce a kterého tak toužebně očekával. Jan znal nebeskou čistotu života Ježíšova. Když proto Ježíš jej požádal, aby jej také pokřtil, zdráhal se tak učiniti, poněvadž křest uděloval jen hříšníkům, kteří se káli a chtěli svůj život napravit. Práví Kristovi: „Já potřebuji býti pokřtěn od tebe, a ty přicházíš ke mně?“ (Mat. 3, 14). Teprve tehdy, když mu Ježíš řekl, že je to vůle boží, by se tak stalo, a že oba jsou povinni této vůle poslechnouti, povolil Jan a pohřžil jej do vody Jordánu. V té chvíli, když Ježíš vystupoval z vody a se modlil (Luk. 3, 21), ukázal se Duch svatý, jenž jako by z otevřeného nebe ve viditelné podobě holubice sestoupil na Ježíše, při čemž s nebe zazněl hlas Boha Otce: „Tento jest syn můj milý, v němž jsem sobě zalíbil“ (Mat. 4, 17). Theofanii tuto viděl nejen Ježíš (Mat. 4, 16), ale i Jan, jemuž Bůh zjevil, že ten, na něhož uzří sestupovati a zůstávati Ducha, je právě oním Mesiášem, jenž bude křtiti Duchem svatým (Jan 1, 33). Byl-li tento zázračný zjev patrný i ostatním, kteří snad byli přítomni, nelze s jistotou říci. Byl to nejšťastnější okamžik v životě Janově a zároveň největší odměna za vši jeho práci, námahu a sebezapírání. Touha Janova byla splněna, neboť před ním stál kýžený a očekávaný Mesiáš, kterému Bůh sám vydal svědectví vylučující všechnu pochybnost. — V době, když Ježíš po svém křtu dlel v nedaleké poušti, Jan byl činným dle svědectví čtvrtého evangelia v „Bethanii za Jordánem“ (Jan 1, 28). Tedy místo křtu Kristova nemohlo býti daleko od této osady, jejíž poloha je ovšem dosud hádankou staré palestinské topografie. Od časův Origena mnohé rukopisy mají místo Bethanie různoctení „Bethabbara“. Innitzer (Johannes der Täufer, Wien 1908, str. 233) má za to, že Bethabbara, značící „místo přechodu“, nebylo žádnou osadou, ale že je to název Jordánských brodů, ležících nedaleko Jericha. Poněvadž místní palestinská tradice od nejstarších dob kladla místo křtu Kristova právě k těmto brodům, tedy do Bethabbary, tak se stalo, že čtení Bethabbara vniklo do textu na místo Bethanie, jež v době Origenově už zcela byla neznáma.

Po křtu, který Jan udělil Ježíši a při němž z nebeského zjevení poznal jeho mesiášskou důstojnost, viděl Jan, že nyní, když Mesiáš skutečně vystoupil, je doba přípravy na něho skončena. Od této chvíle spatřoval svůj hlavní úkol v tom, aby tomuto Mesiáši vydával všude a při každé příležitosti svědectví, že totiž Ježíš je tím, jehož příští oznamoval a na něhož lid chystal. Kdežto synoptikové pojednávají o činnosti Janově přede křtem Ježíšovým, čtvrtý evangelista, jako jinde, tak i zde doplňuje první tři evangelia a líčí nám působení Jana Křtitele po Ježíšově křtu. A právě na ona svědectví vydávaná Kristovi klade čtvrté evangelium zvláštní důraz. Již v prologu čteme, že Jan „přišel na svědectví, aby svědectví vydal o světle“ (1, 7). Jan pak sám o sobě v témže evangeliu praví: „... aby zjeven byl lidu israelskému, proto jsem já přišel křtiti vodou“ (1, 31). Řečené evangelium uvádí celkem troje slavnostní svědectví, kterým Jan po Kristově křtu dosvědčil jeho mesiášskou důstojnost. Po prvé se to stalo v Bethanii za Jordánem před zástupci, které velerada poslala k Janovi, aby se přesvědčili,

zda Jan se skutečně vydává za Mesiáše. Jan důrazně jim odpovídá, že není ani Kristem, ani Eliášem, ani prorokem a že tedy ony pověsti šířící se v lidu jsou nesprávné a neoprávněné. Pokorně se srovnává s „hlasem volajícího na poušti“. Jako Isaiáš (40, 3) v prorockém zření viděl Pána, který se blíží z pouště ležící mezi Palestinou a Babylonií vysvobodit svůj lid upící v zajetí v Babylone, a tomuto Pánu předcházet hlasatel volající a vyzývající lid k pokání a nápravě života: tak i Jan se vyslancům synedria prohlašuje pouze za takového herolda, který hlásá příchod Mesiáše a jemu chystá cestu v srdcích lidu. Než celá váha odpovědi Janovy spočívá na slovech: „Já křtím vodou, ale uprostřed vás stojí, jehož vy neznáte; ten, jenž má přijíti po mně, jemuž nejsem hoden rozvázati řeménky obuvi jeho“ (Jan 1, 19—28). Takto Jan nejvyššímu zastupitelstvu židovského národa slavnostně a úředně ohlásil příchod Mesiáše.

Druhé svědectví Janovo, o němž se dočítáme ve čtvrtém evangeliu, je obsaženo ve slovech, kterými Jan po dvakráte svým učeníkům — po druhé Ondřeji a Janovi — označil blížícího se Ježíše: „Ejhle, beránek boží, který snímá hříchy světa!“ (1, 29—36). Jako Isaiáš srovnává služebníka Jahvova s beránkem, který je veden k zabití a při tom neotevře úst svých, tak i Jan Křtitel ukazuje svým učeníkům na Ježíše jako na vykupitele, který svým utrpením a svojí smrtí učiní Bohu zadost za hříchy světa a lidstvo s Bohem smíří.

Podnět k třetímu svědectví dali učeníci Janovi, kteří z nerozumné lásky ke svému učiteli žárlili na úspěchy Ježíše a jeho žáků. Jan je kárá a poučuje: „Vy sami jste svědky, že jsem řekl: já nejsem Kristus, nýbrž jsem poslán před ním. Kdo má nevěstu, je ženich. Ženichův přítel však, který stojí a ho slyší, raduje se velice pro hlas ženichův. Nuže, tato radost má se naplnila. On musí růsti, já pak se menšiti“ (Jan 3, 28—30). Krásnou allegorií o ženichu a jeho příteli osvětluje Jan žehrajícím učeníkům poměr Krista k lidstvu i svůj vlastní podíl na díle vykoupení. Jako proroci starozákonní vidí ve svazku manželském obraz poměru mezi Bohem a národem vyvoleným, tak i Jan nazývá Krista ženichem, jemuž má se zasnoubiti nevěsta — lidstvo. Přítelem, který dle židovského zvuku přivedl nevěstu do domu snoubencova, jest Jan Křtitel. Nyní, když Mesiáš započal svoji činnost, jest úloha Janova skončena. Mesiáš musí růsti, t. j. doznávati větších a větších úspěchů. Jan však se musí menšiti, musí ustoupiti do pozadí a zajíti, jako při východu slunce zachází měsíc. Z hloubi srdce vytryskují nyní Janovi slova: Tato radost má se nyní naplnila! Právě tato slova ukazují nám v nejjasnějším světle celou velikost a ušlechtilost ducha Jana Křtitele, který je neschopen takové malicherné žárlivosti jako jeho učeníci. — Z poznámky evangelisty (Jan 3, 24), že Jan tehdy ještě nebyl uzavřen do žaláře, je viděti, že toto třetí a poslední svědectví Kristovi pronesl Jan nedlouho před tím, než jej Herodes Antipas zbavil svobody a uvěznil.

Jakou dobu byl Jan po křtu Páně ještě veřejně činným, nelze z evangelií určit. Snad to bylo několik měsíců. O jeho uvěznění a popravě podávají nám zprávu nejen evangelia, ale i židovský dějepisec Josephus Flavius (Antiquit. 18, 5, 2). Obojí zprávy nejen si neodporují, ale vzájemně se doplňují. Průběh událostí byl asi tento. Herodes Antipas, syn krále Heroda

a tetrarcha Galileje a Pereje, pojal za ženu dceru Arety IV., krále Nabatejců, kteří sousedili s jeho panstvím. Byl to tedy sňatek z příčin politických. Za pobytu v Římě seznámil se Antipas s manželkou svého bratra Filipa — jiného, než byl tetrarcha Filip — Herodiadou. Vášně, jež se zmocnila Antipy, způsobila, že zapudil svou první manželku, jež uprchla ke svému otci Aretovi, a uzavřel manželství s Herodiadou, ač tato už měla z prvního manželství dceru Salome. To bylo dle Zákona Mojžíšova (Lev 18, 16; 20, 21) skutečné cizoložství. Vina Antipova byla tím větší, poněvadž se sám pokládal za Žida a Zákon Mojžíšův zachovával. Jako staří proroci na př. Eliáš, tak i Jan Křtitel neohroženě a bez lidské bázně řekl Antipovi tváří v tvář: „Není ti dovoleno míti ženu svého bratra!“ (Mat. 14, 4, Marek 6, 18). Herodias, ovládající slabošského krále, cítila se slovy prorokovými uražena a rozhodla se nepříjemného karatele — jako kdysi Jezabel Eliáše — za každou cenu odstraniti. Svým naléháním přiměla Antipu, že dal Jana Křtitele uvězniti ve tvrzi Machaerus na východním břehu Mrtvého Moře, jak nám sdějuje Josephus Flavius. K jeho usmrcení, které žádala Herodias, se král zatím odhodlat nemohl. Jednak se bál lidu, který ctil Jana jako proroka, jednak i on sám se nemohl ubránit jakési úctě k tomuto muži „svatému a spravedlivému“, s nímž častěji a rád o různých věcech hovořival. Byl proto na velkých rozpacích — to je správný smysl slov sv. Marka 6, 20 — co s Janem učiniti.

Janovi bylo dovoleno ve vazbě stýkati se se svými učeníky, kteří svého milovaného učitele neopouštěli v jeho těžkém postavení. Od nich dověděl se Jan o činnosti Ježíšově. Jan nikdy ani v nejmenším nepochyboval o mesiášském poslání Ježíšově, než učeníci jeho byli pohříženi do nacionálních předsudků židovských a čekali proto, že Ježíš, jehož jim Jan jako Mesiáše označil, vystoupí jako hrdina, který svým zjevem všechny oslepí a za sebou strhne. A poněvadž se to nestalo, proto začali pochybovat, zda Ježíš je skutečně tím, za koho jej Jan pokládal. To přimělo Jana, že z vězení poslal dva ze svých učeníků k Ježíšovi s otázkou: „Ty jsi, který přijíti má, či máme jiného čekati?“ (Mat. 11, 3; Luk. 7, 19). Ježíš ve své odpovědi ukazuje na zázraky, které koná a jimiž se patrně naplňuje mesiášské proctví Isaiášovo (39, 18; 61, 1). Že dotaz Janův není projevem jeho vlastních pochybností o mesianitě Ježíšově, vyplývá z nejvyšší chvály, jakou sám Ježíš hned po odchodu učeníků Janovi před celým lidem vzdává (Mat. 11, 7—19; Luk. 7, 24—35).

Ženskou lstí dosáhla konečně Herodias ukojení svojí pomsty. V Machaeru, kde dle Josepha byl Herodem postaven nádherný palác, slavil Antipas svoje narozeniny. Když dcera Herodiadina Salome podnapilého krále okouzila svým tancem, tu slíbil jí tento pod přísahou, že splní každé její přání, i kdyby „od něho žádala polovici království“ (Marek 6, 23). Salome, poštvaná svojí matkou, žádala však od krále hlavu Jana Křtitele, a král z ostychu před spolustolujícími povolil a splnil její žádost. Tak ženská msta dosáhla svého splnění a Jan byl popraven v žaláři. Evangelia nám uvádějí skutečný důvod uvěznění a usmrcení Janova. Tyto důvody však, jak vidíme z Josepha Flavia, hleděl král i Herodias zastříti a proto předstírali, že Jan by mohl vyvolat lidové hnutí politicky nebezpečné a že proto je v zájmu pokoje, aby byl

odstraněn. Že svědomí Antipovo nebylo klidným a že mu dělalo výčitky, je patrné z jeho slov, jež pronesl, dověděv se o působení Ježíšově: „Jan, kterého jsem dal stíti, vstal z mrtvých“ (Mat. 14, 1; Marek 6, 14). — Tělo popraveného mučeníka bylo vydáno jeho žákům, kteří je pohřbili ve hrobu (Marek 6, 29). Hrob tento dle starého místního podání byl v městě Samarii-Sebastii. Církev slaví svátek narození Jana Křtitele 24. června, tedy šest měsíců po svátku narození Kristova. Svátek stětí Jana Křtitele je 29. srpna.

O Janu Křtiteli a jeho smrti mluví Josephus Flavius ve svých Starožitnostech 18, 5, 2. Kdežto známé místo v tomto díle židovského historika, jednající o Kristu (18, 3, 3), je zcela nebo zčásti interpolováno, odstavec jednající o Janu Křtiteli nese na sobě pečet pravosti a není také nikým uváděn v pochybnost. O Janu Křtiteli mluví Josephus při té příležitosti, když líčí, jak mezi Herodem Antipou a nabatejským králem Aretou vypukla válka, protože Herodes zapudil jeho dceru, a jak vojsko Herodovo bylo v první srážce zničeno. Nato pokračuje takto: „Někteří Židé mínili, že Bohem bylo zničeno vojsko Heroda, který zcela spravedlivě byl trestán k vůli Janovi, řečenému Křtiteli. Neboť tohoto usmrtil Herodes, muže to výborného, který Židy vyzýval, aby konajíce ctnosti a dbajíce jak vzájemné spravedlnosti, tak i zbožnosti vůči Bohu, přistupovali ke křtu. Neboť říkal, že takto bude jejich křest Jemu příjemným, když ho budou přijímat nikoliv k prominutí některých hříchů, ale k očištění těla, když totiž byli už před tím očištění spravedlností na duši. A když i jiní se k němu přidávali — neboť poslouchajíce jeho slova, byli nad míru povzbuzeni — tu bál se Herodes, že by mohl tak veliký jeho vliv přivésti lidi k povstání — vždyť se zdálo, že vše učiní dle jeho rady — a pokládal za mnohem lepší, dříve než by byl způsoben nějaký převrat, raději jej odstraniti, než aby musil po provedeném převratu litovat, že upadl do nebezpečí. Pro takové podezření Herodovo byl jako vězeň poslán do Macherontu, tvrze to, o níž už byla dříve řeč, a tam byl usmrcen. Židé však mínili, že záhuba přišla na vojsko jeho za trest, protože Bůh byl na Heroda rozhněván.“ Zpráva Josephova jest jednak neúplná, jednak však, jak už podotknuto, doplňuje líčení evangelií. Josephus psal své dílo pro Řeky a Římany a tomuto čtenářskému kruhu se hledí jak v názorech, tak také ve způsobu vyjadřování přizpůsobit. Jako v celém svém díle mlčí — a je to mlčení vědomé a úmyslné — o mesiášské ideji, která byla hlavní příčinou a hlavní vzpruhou celého židovského povstání, tak i na tomto místě, kde mluví o Janu Křtiteli, pomíjí naprostým mlčením mesiášský ráz jeho působení. Jana líčí svým čtenářům jako kazatele, který napomínal posluchače ke ctnosti a spravedlnosti a který jim udílel symbolický křest. Nazývá jej mužem výborným a uznává jeho mravní velikost; správně také popisuje jeho neobyčejný vliv na současné Židy. Toho ovšem nevysvětluje a vysvětliti nemůže, kterak a proč tento reformátor mravů mohl vyvolat povstání a připravit Heroda o jeho trůn! Jako jediný motiv, který přiměl Heroda, že dal Jana uvěznit a popraviti, Josephus Flavius udává pouze obavu Herodovu, že by politické hnutí vyvolané Janem Křtitelem mohlo ohrozit jeho trůn. Motiv tento se dá se zprávami našich evangelií zcela dobře sloučit. Pro dobu synů Herodových neměl Josephus jako pro dobu Heroda Velikého spolehlivého pramene, jakým bylo dílo Herodova historigrafa Mikuláše Damascen-

ského. Byl odkázán na zprávy často neúplné a rozptýlené, kterých se dopídil s různých stran. Ke konci prvního století, kdy své dílo psal, neměl už takových zpráv o vnitřních poměrech na Antipově dvoře, jako naši mnohem starší evangelisté. Mimo to dvůr Herodův, aby zakryl skutečnou příčinu popravu Janovy a tak jaksi jednání Herodovo odůvodnil, na venek šířil a propagoval mínění, že Jan byl popraven z příčin politických, poněvadž se mohl státi králi nebezpečným. Tím si mlčení Josepha Flavia o mstě Herodiadině vysvětlíme.

Jako Eliáš, Eliseus a jiní staří proroci měli učeníky zvané „syny prorockými“ (2. Král. 2, 2), podobně i Janovi se přidružili žáci, kteří dleli stále v jeho okolí, aby takto lépe a hlouběji vnikli do učení svého mistra. Ondřej i Jan, syn Zebedeův, dříve než následovali Krista, byli učeníky Jana Křtitele (Jan 1, 43). Také na jiných místech evangelií je o těchto Janových učenících řeč. Dovídáme se tam o nich, že vedli přísný asketický život jako Jan sám, hlavně že se postili. Proto fariseové praví Ježíšovi: „Proč učeníci Janovi se často postí a modlitbu konají tak jako farizeové, tvoji však jedí a pijí?“ — Dále vidíme, že Jan naučil učeníky své zvláštním modlitbám. Proto praví učeníci k Ježíšovi: „Pane, nauč nás modliti, jako Jan naučil své učeníky“ (Luk. 11, 1). Z těchto Janových učeníků někteří, jako Ondřej a Jan, přidali se ke Kristu, kterému Jan byl vydal svědectví. Ale část z nich z falešné oddanosti ke svému učiteli nechtěla uznati Ježíše za Mesiáše přes opětovná svědectví, jaká mu Jan dával. Ba domněnka, šířící se v lidu, že snad Jan sám je Mesiášem (Luk. 3, 5), našla, jak se zdá, právě u těchto učeníků značný ohlas. Proti této části Janových učeníků polemizuje čtvrté evangelium slovy, která praví v úvodu o Janovi: Nebyl on (Jan) světlem, ale aby vydal svědectví o světle (Jan 1, 8). Stopu Janových učeníků v době prvotní církve nalzáme ve Skutcích Ap. (19, 1), kde čteme, jak svatý Pavel našel v Efesu dvanácte učeníků Janových, kteří byli pokřtěni pouze křtem Janovým a nauky evangelia dosud neznali. Na vyzvání Pavlovo ochotně přijímají křest křesťanský a dostává-se jim Ducha svatého. Z toho, že v Efesu existuje skupina Janových učeníků, je vidět, jak daleko hnutí, Janem vyvolané, zasáhlo. — Také Apollos, Žid alexandrijský (Skut. Ap. 18, 24), věřil sice v Ježíše jako Mesiáše, ale znal pouze křest Janův a byl teprve od Pavlových pomocníků, Akvily a Prisky, důkladně vyučen v nauce Kristově.

Osudy Janových učeníků, kteří Krista odmítli a kteří utvořili, jak se zdá, vlastní sektářské kroužky, jsou do jisté míry záhadnými. Ze svatých Otců víme, jak už dříve zmíněno, že v prvních stoletích po Kristu byly v blízkosti Palestiny sekty baptistů, jež užívaly křtu, ale jinak měly vysloveně gnostický ráz. Tak sv. Justin (Dial. c. Tryph. 80 Migne P. G.) nazývá je „baptisty“. Eusebius (H. E. 4, 22 Migne P. G. 20, 143) mluví zase o Hemerobaptistech a Elkesaitech. Poslední zbytky těchto baptistických sekt, jež se dodnes uchovaly, jsou Sabeové čili Mandeové. V jakém poměru byly tyto sekty k učeníkům Janovým, nelze pro nedostatek historických zpráv blíže určit. Není vyloučeno, že některé kroužky Janových učeníků splynuly s těmito gnostickými sektami, které zase od nich přešly bezměrnou úctou k Janu Křtiteli, ale při tom bývalým učeníkům Janovým vstúpily nenávist ke Kristu a ke křesťanství, jakou vidíme u pozdějších klaudců. Potud může míti Reitzenstein, o jehož theorii jsme nahoře mluvili, zčásti pravdu.